

INSTITUT D'ESTUDIS VALENCIANS
SECCIÓ HISTÓRICO-ARQUEOLÒGICA

SERVEI D'INVESTIGACIÓ PREHISTÒRICA

SERIE DE TREBALLS SOLTS

Núm. 3

ESTUDIS D'ART ORIGINARI

ELS INSECTES EN L'ART QUATERNARI

PER

MANUEL VIDAL I LÓPEZ

Agregat del S. I. P.



VALENCIA

IMP. F. DOMENECH, S. A.

1937

SERVEI D'INVESTIGACIÓ PREHISTÒRICA I MUSEU PROVINCIAL DE PREHISTÒRIA

Director

I. Ballester Tormo.

Subdirector

L. Pericot García.

Col·laboradors

M. Jornet Perales

E. Gómez Nadal.

F. Ponsell Cortés.

F. Porcar López

Agregats

D. Fletxer Valls.

E. Jiménez Navarro.

J. S. Valero Aparici.

M. Vidal López.

El Museu, la Biblioteca i el Laboratori del Servei d'Investigació Prehistòrica
són instal·lats en el Palau de la Generalitat del antic Realme de València.

1790

INSTITUT D'ESTUDIS VALENCIANS
SECCIÓ HISTÒRICO-ARQUEOLÒGICA

SERVEI D'INVESTIGACIÓ PREHISTÒRICA

SERIE DE TREBALLS SOLTS

Núm. 3

ESTUDIS D'ART ORIGINARI
ELS INSECTES EN L'ART QUATERNARI

PER

MANUEL VIDAL I LÓPEZ

Agregat del S. I. P.



VALENCIA

IMP. F. DOMENECH, S. A.

1937



17 80 211

REVISTA DE INVESTIGACIONES ZOOLOGICAS Y BOTANICAS

SECRETARIA DE INVESTIGACIONES CIENTIFICAS

ESTUDIOS DE LA FAUNA ORIGINAL

LOS INSECTOS EN LA FAUNA QUATERNARIA



EXM. SENYOR

N'IGNACI BOLIVAR I URRUTIA

de les Académies Nacionals de Ciències i de la Llengua

Quan en 1929 els naturalistes espanyols us dediquen el tan mereixcut homenatge, oh mestre insigne, els meus treballs a l'Àfrica m'impossibilitaren pendre part en ell.

Us pregue siga rebut avui en aquestes pàgines que tan bondadosament acollireu en consultar-vos un dels seus problemes, i acolliu-lo ara també en el vostre voluntari exili, com a testimoni de l'afecte de tots.

MANUEL VIDAL I LÓPEZ

1850

THE HISTORY OF THE

REIGN OF KING GEORGE THE THIRD

By the late Sir John Dalrymple, Bart. &c.
Vol. I. London, Printed by W. Johnston, in the Strand, 1784.

INTRODUCCIO

La Prehistòria és un interessant punt de tangència dins els cercles d'acció de les Ciències Naturals i Històriques.

Ambdós i en especial la Paleontologia i la Biogeografia obtindrien gran profit si fóra possible arribar a la determinació específica dels insectes representats en l'Art Prehistòric ja que podrien aportar dades importants a la resolució de problemes tan interessants com són l'època d'aparició d'algunes formes i l'àrea geogràfica en que ho efectuaren; però la classificació exigeix detalls que no pogueren assenyalar-se en els dibuixos o escultures rupestres i de l'art mobiliari d'aquella època.

Així sabem que algunes espècies d'insectes cavernícoles es determinen per la disposició i nombre dels pèls o «quetos» dels èlitres i forma dels òrgans genitals, detalls impossibles d'assenyalar per aquells primitius artistes quaternaris els quals els desconeixien puix que per a llur estudi és indispensable l'auxili de bons microscopis binoculars.

No es pot pretendre classificar espècies ni tan sols gèneres, d'una manera precisa; sols podran assenyalar-se *facies*, però aquestes tenen poca precisió i per exemple, la *facies escaritidea* pot ésser igual per el gènere *Scarites*, que per al gènere *Ditomus* molt allunyats en l'escala de la gran família dels *Carabids*.

Pel que pertany a l'aspecte prehistòric, no és necessària per a l'estudi de l'Art Rupestre una exacta classificació.

Es coneixen 8 formes de l'art mobiliari i 2 del rupestre. Entre elles, a més de publicar per primera vegada la representació d'una, descriurem l'altra no assenyalada fins avui com a representació entomològica.

El nostre treball es referix a reproduccions d'insectes, encon-

trats a l'Europa deixant per a un altre posterior, les que tenim en estudi d'Amèrica.

H. Köhn en el seu notable «Kunst und Kultur der Vorzeit Europas» (vol. I pàg. 191) després de citar el coleòpter de Juzaine, diu:

«Són rares les representacions de coleòpters en l'Art Paleolític, sols hi ha 3 exemplars..... Laugerie Basse..... Arcy-sur-Cure..... Cap Blanc.....»

Nosaltres afegim als 4 citats pel dit autor, la *Cetonia* de Laugerie Haute i l'histèrid descrit de Laugerie Basse.

A més incloem el notable ortòpter trobat pel comte Begouen, que tan acalorades discussions va produir amb la seua classificació, i les interessants abelles de Bicorp, i la *Necrobia* de Peterfels, i les mosques del barranc de la Gasulla.

Es possible es dega un aclariment a l'ús de la paraula «originari» aplicada a l'Art dels pobles en els que comença la civilització humana encara que açò siga en estat rudimentari. Dir «Art primitiu» és exposar-se a error, per referir-se els primitius a èpoques molt acostades, així quan parlem de pintors primitius espanyols, i la frase «art dels pobles naturals» tampoc abraça el concepte d'art que comença, en el doble sentit del temps i del lloc, és a dir, art prehistòric per l'època o per que llurs cultors es troben encara en la dita cultura.

ART MOBILIARI

ALF MOBIJARI

ORTOPTERS

TROGLOPHILUS (Lám. I, fig. A)

ESTACIO.—Grotte des Trois Frères.

LOCALITAT.—Montesquieu-Avantes (Ariege-Pirineus).

MATERIAL.—Corn de bisó fragmentat.

PERIODE.—Magdalenien IV.

RECOLLECTOR.—Comte Begouen.

En l'esmentada cova, la qual pren el seu nom dels tres fills del Comte Begouen, primers contemporanis que penetraren en ella, es trobà un notable exemplar de gravat sobre banya de bisó, en la confluència de la dita cova amb la caverna de Eldéne.

Es tracta d'un curiós dibuix representant un grup de 4 aus, el bec d'una de les quals coincidix amb el dors de l'insecte que ens ocupa.

Tracta l'artista de reproduir una presa de l'au? En cas afirmatiu s'ha de suposar que tracta de reproduir una escena ornitològica, en la que l'insecte no seria més que un detall i els personatges principals, pardals insectívors diürns que s'acollien a certes hores a l'ampar de les roques de l'entrada de la cova. No pareix lògica aquesta teoria puix que la posició de presa del pardal seguint la direcció de l'eix longitudinal de l'artròpode s'allunya de la realitat. Abundem més en la idea que es tracta d'un dibuix d'insecte independent de la resta, acàs sobreposat, representant una femella d'ortòpter cavernícola.

En tractar de classificar-lo exactament, es va produir discussió en la que intervingueren les més rellevants figures científiques especialisades en l'estudi dels ortòpters.

Mr. Chopard, del Museu d'Història Natural de París, va dir: «El dibuix és molt net i alguns detalls pareixen molt ben observats, com és, segons crec, el cas, en tots els dibuixos d'animals d'aquesta època. No veig cap espècie existent actualment a França a la qual es pugui portar. En canvi he estat immediatament sorprès per una semblança general i encara de detalls amb certes formes que viuen en les grutes de l'Europa Central. No tindria res d'extraordinari

que l'artista haguera reproduït un insecte habitant de l'entrada de les coves on trobava el seu refugi habitual. Proclame sempre, que no comprenc perquè aquest insecte desaparegué de les grutes de França i es mantingué en Carniola, en Dalmàcia, Eslovènia, etc. La qüestió planteja problemes de Biogeografia molt interessants, puix que el *Trogophilus* està, per consegüent, aïllat a Europa. Els seus propis parents no es troben més a l'Amèrica del Nord on tenen igualment tendència a colonisar les coves. La seua presència a França, en el Magdaleniense ens permetrà seguir un traç d'unió entre aquests dos grups. En fi, la meua impressió és que teniu entre mans la representació d'un insecte subfòssil i que el vostre artista magdaleniense és segurament el degà dels entomòlegs.»

Tal afirmació és sols relativa, puix que la prioritat de reproduccions entomològiques sembla per avui correspondre a la *Cetonia* de Laugerie Haute i la *Coccinella* de Cap Blanc, atribuïdes a pisos del Solutrense.

L'il·lustre espeleòleg Dr. Jeannel, ha dit: «El gravat en qüestió és molt net i suficient per a que es pugui intentar identificar l'insecte representat. Es pot per consegüent tindre en compte el fet de que els artistes de l'època magdaleniense agafaren admirablement el caràcter de llurs models; si alguns detalls poden estar abandonats, la forma general i sobre tot la fàcies de l'animal estan perfectament observades i sorprenen al naturalista a primera vista. Es pot, doncs, comprovar que l'insecte és un saltamartí àpter de dors accentuadament convex, de potes relativament curtes i fortes....»

«Quant es compara el gravat magdaleniense amb una figura de *Trogophilus* espanta la semblança completa de les siluetes que permetria quasi superposar-les. Es podria únicament objectar que les antenes no estan netament indicades, pero aquesta objecció valdria per a tot altre saltamartí, salvat un acrídid del que es pot tractar. En canvi el caràcter d'ésser curtes les potes posteriors es troba exagerat en el gravat, pero aquest representa amb la major claredat una armadura d'espines contínua sobre tota la longitud de la tibia posterior. Aquest caràcter, és un dels més astoradors del gènere *Trogophilus* en el que es pot observar amb la major facilitat a simple vista. Pel contrari, en els altres *Phasgonúrids* àpters, tals com els *Barbistes* ja esmentats, les espines tibials són dèbils i espaiades. No

s'hagueren pogut notar per un observador no dotat de mitjans d'investigació i forçosament un poc superficial i no hauria ninguna raó per a que estigueren vigorosament indicats en el gravat».

.....
 «Com Chopard, escriu, em pareix reconéixer exactament un *Troglophilus* a conseqüència de les espines que té a les tíbies. Pero hi ha una cosa que em xoca des del primer moment; és l'absència d'antenes. Aquests saltamartins tenen antenes, desmesurades, dos fils tènues i llargs com 4 o 5 voltes el cos. No és rar que el magdalenense no les haja dibuixat».

No podem admetre per complet l'opinió del Dr. Jeannel respecte les antenes. En la part superior del cap de l'ortòpter es veuen dos línies d'uns 5 $\frac{m}{m}$, representant les dites antenes, independentment dels trets de la pota de l'au que està junt al seu front. El tret que figura l'antena dreta creua al posterior de la dita pota. Begouen ja diu: «La brevetat de les antenes que havia des del primer moment ha estat notada per l'abat Breuil».

No pogué ésser degut a la dificultat de representar el primitiu artista un tret tan fi com les antenes filiformes?

«Ens devem, doncs, diu Chopard, trobar a presència d'un grup molt antic i probablement en via de desaparició, representant d'una fauna de clima càlid i humit».

El Dr. Jeannel trobant «una fita interessant», insistix sobre el fet que «molts animals vius cavernícoles dels Pirineus són els supervivents d'una antiga fauna del terciari (Eocènic) ha degut, per consegüent, disseminar-se per una zona forestal extensa sense interrupció des dels Pirineus fins a les Egees a través del Tirré i l'Adriàtic.....»

El Dr. Holdhaus, de Viena, en el seu nom i en el dels Doctors Richad Ebner i Anton Handlirsch, opinaren de la següent forma:

«Suposant que els detalls representants per l'artista hagen estat reproduïts amb cert naturalisme, la figura pot referir-se molt versemblantment, com ha fet Chopard, al gènere *Troglophilus*. Pero en la nostra opinió, no existix la menor raó per a considerar aquest dibuix com a naturalista. L'artista no ha representat les potes anteriors i mitjes, no ha indicat en forma alguna la separació dels segments, ha ignorat per complet les molt llargues antenes, en un mot, la reproducció és molt descurada i inexacta. Així no considerant

la figura com fidelment naturalista, pot referir-se a diversos *Locustoides* àpters que encara, en la actualitat, són indígenes a França, per exemple a formes dels gèneres *Orphània*, *Barbitistes*, *Platycleis*, *Thamnotrizon*, etc. En rigor inclús a qualsevol espècie àptera d'a-crídid. En tot cas en estudiar la figura és necessària la màxima prudència».

Desitjant conèixer l'autorizada opinió del Dr. Bolívar Urrutia, degà dels ortopteròlegs, obtinguérem de la seua inexhauri amabilitat, el següent informe:

«El coneiximent que el Sr. Chopard té dels ortòpters de França i en general del grup entomològic a que pertany l'insecte representat al diari de Berlin, li han permés al meu judici, reconèixer un insecte cavernícola que per l'armadura de les tíbies posteriors no pot ésser altre, en efecte, que una espècie del gènere *Troglophilus* corresponent a la secció o tribu proposta per mi i a la que doní el nom de *Dolichopodius*, caracterisats en general per la llargària extraordinària de les potes, caràcter que precisament en el gènere esmentat es presenta molt manco exagerada que en altres de la tribu i sobre tot que en el *Dolichopoda*. Per a mi no cap dubte que pertany a eixe gènere i l'objecció relativa a les antenes no té valor per que tot aquell qui es dedica a l'estudi d'aquests animals sap la facilitat amb que es trenquen aquests apèndixs encara manipulats per mans expertes, molt més en els toscos dits de l'home prehistòric. La mateixa objecció podria fer-se de la falta de les 4 potes (dues, vist de costat l'insecte) puix que en el dibuix sols apareixen les posteriors (una lateral). Cert que una *Orphània* o qualsevol altre *Taneropterm* podria representar un perfil anàleg, pero l'armadura de les tíbies no correspon a la figura».

«Es, doncs, un Fagonúrid, de la tribu *Dolichopodius* i del g. *Troglophilus*. Les conseqüències respecte a la variació per la fauna francesa d'aquella època són ben fàcils d'establir i encara conegudes, pel que respecta als altres grups zoològics. No cal estranyar-se per això».

L'exemplar es troba en la notable col·lecció del seu recol·lector a Toulouse (França).

BIBLIOGRAFIA

- BEGOUEN (COMTE) ET BEGOUEN (LOUIS).—Découvertes nouvelles dans la caverne des trois Frères a Montesquieu-Avantes (Ariege)—Revue Anthropologique—38 année n.º 10-12, Octobre-Desembre 1928.
- BEGOUEN (COMTE).—Nouvelles découvertes dans les grottes de Montesquieu-Avantes (Ariege). Académie des Inscriptions et Belles Lettres—Comptes Rendus des Séances de l'année 1928.
- BEGOUEN (COMTE).—La Grotte de Trois Frères—Mitteilungen Über Höhlen und Karstforschung, Ztschr, des Hauptverbandes Deutscher Höhlen Forscher. Jahrg 1929. H. 3. Berlin. 1929.
- BEGOUEN (COMTE).—Sur quelques objets nouvellement découverts dans les grottes des Trois Frères (Montesquieu-Avantes-Ariege) Bull. Soc. Preh. Franc. T. XXVI, n.º 3, Paris, 1929.
- CHOPARD (DOCTEUR).—Compte rendu des séances de la Société de Biogéografie n.º 41—Vannes—Paris.

COLEOPTERS

COCCINELLA (Fig. 1)

ESTACIO.—Cap Blanc.

LOCALITAT.—Laussel (Marquay-Dordogne).

MATERIAL.—Vori.

PERIODE.—Solutrense.

RECOLLECTOR.—Dr. Lalanne.

Es descriu breument pel seu il.lustre recol.lector com a «Un petit objecte esculpit en vori atravesat per un forat i representant, segons pareix, una *Coccinella*. Els èlitres estan assenyalats per tres trets oblics i quatre disposats «al *tresbolillo* en mig del dors».

La classificació d'aquest interessant exemplar és exacta. Els trets oblics, a que es referix són representacions estilisades de les potes.

He de fer present el meu pregon agraïment al Dr. Charron, fill

polític del Dr. Lalanne i a l'abat Bouyssony per l'amabilitat amb que m'han enviat el dibuix inèdit d'aquest objecte autorisant-me la seua publicació.

Es troba a la col·lecció del seu malograt recol·lector a Le Buscat (Bordeus) Castell d'Andorte, Route du Mèdoc, 342.

BIBLIOGRAFIA

- KÜHN (H.)—Kunst und Kultur der Vorzeit Europas. T. I. Berlin 1929.
 LALANNE (GASTON)—Un atelier de sculpture de l'age du renne. Rev. Preh n.º 2, 16 pàg. 1910.

COCCINELLA (Lám. I, fig. B)

ESTACIO.—Laugerie Basse.
 LOCALITAT.—Dordogne.
 MATERIAL.—Vori.
 PERIODE.—Magdaleniense?
 RECOL·LECTOR.—P. Girod.

Mortillet la definix: «*Coccinella* o *Bestia del Bon Déu*» en vori. Sobre cada un dels èlitres hi ha tres màcules marcades per punts buidats. El cap està foradat per un orifici de suspensió».

En realitat, l'orifici no correspon al lloc del cap sino del protòrax que no està assenyalat.

L'exemplar es troba al Museu de Saint Germain (n.º 54.030) formant part de la col·lecció Girod.

BIBLIOGRAFIA

- GIROD (P.)—Les estations de l'age du renne. Balliere. Paris, pàg. 76 i lám. LXXIX—fig. 16.
 KÜHN (H.)—l. c.
 LEROY-GOURHAN (ANDRÉ)—La Civilisation du Renne—fig. 10—Paris. Gallimard—1936.
 MORTILLET (GABRIEL ET ADRIAN DE)—Musée Préhistorique, làmina XXVII, n.º 239. Schleicher. Paris, 1903.
 REINACH (SALOMON)—Repertoire de l'art quaternaire, pàg. 116.

CETONIA (Fig. 2)

ESTACIO.—Laugerie Haute.

LOCALITAT.—Les Eyzies de Tayac (Dordogne).

MATERIAL.—Os de ren.

PERIODE.—Solutrense.

RECOLLECTOR.—L. Giraux.

El seu descobridor Mr. Giraux el descriu dient que «...consistix en un *sesamoideu de ren*. Aquest deuria procedir d'un animal de gran talla per que és prop de vegada i mitja major que el mateix os procedent de rens actualment vius».

«Si s'examina la peça pel damunt, s'observen sis sèries compostes cada una de dos trets paral·lels, situats sobre el contorn arrodonit d'aquest os: Les dues sèries de traços de la part inferior estan col·locats voltant d'una manera ben simètrica: estan atravesades cada una per un traç que les creua en el sentit de la cresta de l'os. En la part davantera que forma bec, dos altres trets es creuen en X. Davant d'aquest dos trets es troben dues petites depressions naturals, que sols tenen 0,001 mts. de diàmetre i hi figuren dos ulls».

«Si s'examina la peça de perfil es nota que sobre el seu contorn i paral·lelament a la base es troba una veritable canal. El *sesamoideu de ren* presenta a cada costat una petita depressió formant ranures. L'home s'ha aprofitat de la particularitat d'aquest os per a engrandir-la, solcant-lo i fer una canal prou pregona que li ha permès enfilat aquest objecte siga a una altra peça per a decorar-la, siga per a passar-li un cordell que, subjectant-lo, el fixara d'una manera mes sòlida, de manera que no es perdera. La forma general d'aquest os adornat de ranures i dibuixos el fa semblant a una gran *Coccinella*: tot fa creure que és una imitació d'aquest animal que l'home ha fet en aquest os».

Dissentim totalment de la tal classificació. El tamany de l'objecte és molt superior al d'una *Coccinella*. A més al·ludix a ranures i dibuixos que no són de l'ornat propi dels dits animals. Els sis trets dobles representen les potes, els trets transversals que creuen les posteriors assenyalen el costat posterior dels èlitres i un altre trans-



versal assenyala la separació entre el cap i el protòrax. Aquest no pareix tindre figuració especial, però ocuparia un lloc molt aproximat al que limiten el dit tret anterior i els primers trets de les sèries laterals.

Apart de la disposició de suposat encast és un eixemplar molt notable pel seu perfecte detall.

La seua forma semiquadrada i tamany, encara un poc reduït, ens inclina cap a l'opinió de Mortillet (A) creent-lo una *Cetonia*.

Es sorprenent l'oblit en que s'ha tingut aquesta important peça, ja antiga (1907), en ocupar-se dels insectes de l'art quaternari autors tan eminents com Hamal Nandrin (1925) i Kühn (1929).

Aquest eixemplar es troba a l'Institut de Paléontologie Humaine a París.

BIBLIOGRAFIA

GIRAUX (L.)—Objects de parure Solutrense provenant de Laugerie Haute (Dordogne). Soc. Préh. de France, pàg. 213-215. París. 1907.

MORTILLET.—En Nota a l'anterior treball.

NECROBIA (Lám. I, fig. C)

ESTACIO.—Peterfels.

LOCALITAT.—Engen (Alemanya).

MATERIAL.—Carbó?

PERIODE.—Magdaleniense superior.

RECOLLECTORS.—E. Peters i V. Toepfer.

El descobriment més modern del grup d'insectes corresponents a l'art mobiliari és el realitzat a Peterfels bei Engen (Alemanya) descrit com segueix pels seus col·lectors.

«.....junt a les estàtues femenines se situa la figureta animal la silueta de la qual donem ací».

«Creem que es tracta de la reproducció estilisada en part d'un coleòpter i àtoms conformes amb el «Privatdocent» Dr. Zeuner de Friburg a Brisgòvia, l'opinió del qual sol·licitarem, en pensar que es tracta, tant per l'estructura arrellegada i els altres detalls de la forma com pel tamany, d'una espècie del g. *Necrophorus* negra i

reconeguda per tots com a «sepulturers». Aquestes espècies són devoradores de carronya que olfactegen des de molt lluny i utilisen per a dipositar els ous soterrant-los. A conseqüència de llur abundància i extensa àrea de dispersió seria molt versemblant que foren coneguts per les gents de Peterfels (Alemanya) especialment per que l'estació d'aquesta localitat amb els seus abundants residus animals deuria d'atraure els coleòpters en gran nombre. Mentre el cap i el tòrax de la figura no estan separats, una doble mosca dividix el tòrax i els èlitres, els quals porten al costat esquerre tres incisions i al dret quatre inclinades cap al darrere. Zeiner considera possible que les incisions representen les potes projectades sobre els èlitres, mentre les dues incisions del cap inclinades cap al davant deuen ésser considerades com a les potes davanteres. La figura està perfectament arrodonida, és molt brillant i està foradada en sentit oblic. S'haurà portat, a jutjar pel desgast de la base completament plana, en tres anses com a penjarella i sense dubte aïllat. En favor d'açò parla el següent; es penja la figura d'un cordonet i es col·loca al voltant del coll i aleshores per la perforació obliqua no queda completament vertical—el cap cap a dalt—. Per conseqüència d'açò en oscil·lar d'un costat a l'altre la figura, el desgast de la part inferior ha de verificar-se de manera desigual.»

.....

En primer lloc, és rar que els hòmens quaternaris elegiren per a esculpir una matèria tan fràgil i poc apropiada per a la talla com el carbó. Hom suposa que ho feren en substàncies més adequades—fusta o marfil—que després es carbonisà.

Pel que a la forma de l'insecte es referix, s'observen detalls que pareixen recordar remotament el g. *Strophosomus* (Curculionids), pero la facció general pareix referir-se a un insecte necròfag ben diferent del *Necrophorus* amb el que no coincidix per la forma del cap ni protòrax ni pel tamany que jutgem massa reduït.

La meua opinió (i en ella coincidix el distingit entomòleg valencià N'Emili Moròder) es la que es tracta d'una *Necrobia*, espècie que, a més de viure en carronyes, és molt més susceptible de cridar l'atenció dels primitius pobladors de Peterfels més encara que els *Necrophorus* pel seu color verd metàl·lic brillant, sovint amb taques roges i per trobar-se sobre cadàvers humans.

Encara que en quant al tamany excedix un poc de l'ordinari, pot ésser que l'artista es vera obligat a excedir-se per dificultats de confecció per a utilitzar una peça tan xicoteta.

A jutjar pel dibuix que coneixem, pareix que l'artista, poc versat en anatomia entomològica, vullgué reproduir 4 parells de potes estilisades, puix que com a tal conceptuem el tros que ve a coincidir amb la secció final de la unió dels èlitres, puix que de considerar-se com a utilització de la dita unió hauríem d'admetre en l'artista primitiu l'errònia observació de 3 potes en un costat i 4 en l'altre.

BIBLIOGRAFIA

PETERS (E.) UND TOEPFER (V).—Der Abschluss der Grabungen aux Peterfels bei Engen—Präh. Zeitschrift and Band XXIII. 1932.

HISTERID (Làm. I, fig. D)

ESTACIO.—Laugerie Basse.

LOCALITAT.—Les Eyzies de Tayac (Dordogne).

MATERIAL.—Banya de ren.

PERIODE.—Magdeleniense?

RECOLLECTOR.—P. Girod.

Girod diu en estudiar els materials de l'estació, referint-se a aquest objecte i a la *Coccinella* de la mateixa procedència: «en 16 i 17 figuren penjarelles arrodonades cobertes d'estries i de punts diferents. Sobre el primer, són raigs divergents, sobre el segon dibuixos recordant els del dors d'una *Coccinella*».

No es donà compte de llur representació entomològica que ha continuat inèdita com ho està l'objecte del mateix lloc assenyalat per l'autor amb el n.º 23, l'estudi del qual tenim en curs i que podria atribuir-se a la representació d'un molusc despullat.

Els trets paral·lels que creuen la part inferior de l'orifici de suspensió tracten de sobreixir les mandíbules de l'insecte, detall que no figura en la *Coccinella* de la mateixa estació per no destacar-se els dits òrgans en els tals animals.

L'artista observà les línies que s'extenen en l'animal al llarg dels èlitres encara que dibuixà uns angles amb vèrtex discal que no poden referir-se a ninguna forma actual.

En l'èlitre dret la inclinació de les estries dorsals amb respecte a l'apical fan pensar en un insecte del g. *Saprinus*, però en l'esquerre mantenen les dites estries la verticalitat dels *Hister*.

No apareix la línia divisòria del propigidi i pigidi encara que es detalla bé l'espai corresponent a ells i la cosa més anormal d'aquest insecte és que presenta les separacions entre el protòrax i els èlitres encara que les dues línies horitzontals al·ludides pareixen representar el costat protoràctic posterior, en el qual cas sols es tractaria d'una estil·lisació. La seua fàcies és francament d'histèrid i els detalls de les mandíbules i últims anells abdominals, no deixen lloc a dubtes.

L'esmentada *Coccinella* tampoc no presenta la separació entre protòrax i èlitres. Forma part de la col·lecció Girod en el museu esmentat (n.º 54.029).

BIBLIOGRAFIA

GIROD (DOCTEUR).—1. c. pàg. 76, lám. LXXIX, n.º 17.

DITICID (Fig. 3)

ESTACIO.—Grotte du Coléoptère-Capa B.

LOCALITAT.—Juzaine (Bomal-Luxemburgo-Belgica).

MATERIAL.—Vori.

PERIODE.—Magdeleniense superior.

RECOL·LECTOR.—Hemal Nandrin et Servais.

Ha estat descrit pels seus recol·lectors com a «una penjarella en vori representant un coleòpter (*Dytiscus*) atravesat per dos forats de suspensió. Les dos cares estan polimentades; sobre la cara bombada, trets gravats indiquen clarament el cap, el cosselet i els èlitres, l'extremitat de l'abdòmen falta».

Segons Clara Lambrechts «aquesta peça estava en dos fragments en el moment del seu descobriment. Com ocorre freqüentment havia dissociació entre dues capes de vori. Aquesta penjarella està foradada

per dos llocs laterals, un d'ells corresponent amb la fenedura, està llaugerament trencat en la part inferior».

Es tracta d'un insecte aquàtic, probablement un ditícid que es conserva a la col·lecció particular del professor J. Hamal-Nandrin. Museu Arqueològic de la Vila de Lieja (Secció Prehistòrica).

BIBLIOGRAFIA

- CLAIRE LAMBRECHTS.—L'Art et la Parure en Belgique pendant le Paléolithique supérieur. Bull. Soc. Preh. Franc. T. XXVII. N.º 10 pàg. 468. 1930.
- HAMAL-NANDRIN ET SERVAIS.—La Grotte du Coléoptère. Rev. Anthr. N.º 46. 1925.
- H. KÜHN.—I. c.
- SERVAIS ET HAMAL-NANDRIN.—Musée Archéologique Liejois. Catalogue sommaire de la Section de Préhistoire. 1929.

CARABUS (Fig. 4)

ESTACIO.—Grotte du Trilobites.

LOCALITAT.—Arcy-sur-Cure (Yonne-França).

MATERIAL.—Lignit (Mortillet) o fusta de conífera (Dechelette).

PERIODE.—Magdalenien.

RECOLLECTOR.—Dr. Ficatier.

Segons sembla, aquest interessant eixemplar donà nom a l'estació on fou trobat, per haver-lo pres primerament per un *Trilobites* llaurat.

Mortillet el definí com a «escultura d'un gran buprèstid..... Es distingí perfectament el cap, el tòrax i l'abdòmen recobert pels èlitres. Les potes, estan aplicades al llarg del cos (1). Dos xicotets forats laterals servien per a penjar aquest objecte».

Dechelette ens parla del «buprèstid esculpit en fusta de conífera». L'abat Breuil em comunicà la seua opinió que «no es tracta d'un buprèstid poc probable en època de fred, sinó d'un *Carabus*, per que el protòrax no té res semblant al *Buprestes* essent llarg i estret i el cap llarg».

(1) No hem pogut estudiar l'eixemplar. En les fotografies no es detallen les potes.

Compartixc totalment l'opinió de l'il·lustre prehistoriador puix encara que els seus èlites i protòrax recorden llunyanament la silueta d'algun buprèstid (*Sphaenoptera rauca* Fab) sols aquest medix com a màxim 16 mil·límetres, essent més allargats i acabats els seus èlites en escotadura. Es distingix de qualsevol buprèstid pel cap acurtat en aquests i allargat en el coleòpter d'Arcy, així com pel tamany de l'insecte que Mortillet representa amb una figura (n.º 238) d'uns 27,5 mil·límetres en escala $\frac{1}{2}$, que dóna a l'original 55 mil·límetres. Dechelette dóna una figura d'uns 43 mil·límetres. Admetent aquest tamany mínim és encara menys freqüent en buprèstids que en caràbids de zona paleàrtica. Pocs eixemplars dels *Calcophora mariana* L. nostre major buprèstid, alcançen la dita mida, que excedixen molts caràbids paleàrtics.

L'eixemplar, procedent de la col·lecció del Dr. Ficatier, forma part del «Musée des Grottes» de l'abat Parat, exposat a l'«Ecole Saint Jacques» (Petit Seminaire) en Joigny (Yonne).

BIBLIOGRAFIA

- DCHELETTE.—Manuel d'Archéologie Préhistorique. Picard, Paris 1912.
- FICATIER.—Découverte d'une nouvelle grotte magdalénienne a Arcy-sur-Cure (Yonne) Assoc. Franç. pour l'avancement des Sciences. Nancy—T. I. pàg. 178. 1886.
- H. KÖHN.—l. c.
- MORTILLET.—Musée Préhistorique pàg. 238.
- PARAT.—Les grottes de la Cure et de l'Yonne-Cong. Int. Anthr. et Arch. preh. *L'antropologie*, pàg. 119-132. 1901.
- PARAT.—La Grotte du Trilobite à Arcy-sur-Cure-Bull. Soc. hist. et nat. de Yonne. 1902.
- REINACH (SALOMÓ).—Repertoire de l'Art Quaternaire. pàg. 20. Louvre. 1913.
- SALMON (PH.) Excursion aux grottes d'Arcy-sur-Cure et de Saint More (Yonne) Rev. mens. Ecole d'Anthropologie. pàg. 158-160. 1897.

1875

THE

REPORT

OF THE

COMMISSIONERS

OF THE

LAND OFFICE

FOR THE YEAR

1875

IN

ANSWER

TO A RESOLUTION

PASSED BY THE HOUSE OF COMMONS

ON THE 12TH MARCH 1875

BY

W. E. GLADSTONE

SECRETARY

TO THE

LAND OFFICE

LONDON

PRINTED BY

H. K. LEITCH

PRINTER TO THE HOUSE OF COMMONS

1875

THE

REPORT

OF THE

COMMISSIONERS

OF THE

LAND OFFICE

FOR THE YEAR

1875

IN

ANSWER

TO A RESOLUTION

PASSED BY THE HOUSE OF COMMONS

ON THE 12TH MARCH 1875

BY

W. E. GLADSTONE

SECRETARY

TO THE

LAND OFFICE

LONDON

PRINTED BY

H. K. LEITCH

PRINTER TO THE HOUSE OF COMMONS

1875

ART RUPESTRE

ART REGISTER

HIMENOPTERS

ABELLES (Làm. I, fig. E)

ESTACIO.—Cova de l'Aranya.

LOCALITAT.—Bicorp (València).

PERIODE.—Paleolític superior.

DESCOBRIDOR.—Jaume Poch.

Hernández Pacheco (F.) ens descriu les figures dient «el color de les figures rogenç de la roca i sobre tot si aquesta està humida»... «.....dos hòmens pujant per unes cordes, les quals es subjecten al mateix temps a uns pals que al més alt d'un tallat estan subjectes, s'apoderen d'un niu d'abelles per a aprofitar la seua mel.....»

«.....Les xicotetes figures, repartides per la paret en nombre de 16 les interpretem com abelles volant, puix que en algunes es distingix clarament el cap, l'abdòmen, les potes i les ales en l'actitud del vol.....»

Un distingit apidòleg valencià, En Josep Chocomeli, ha escrit les següents línies que traduïm, en part, d'una revista francesa i ampliem amb els dos últims paràgrafs inèdits tramesos pel seu autor.

«Assenyalarem un curiós detall: les línies que abaixen a partir dels dos grossos trets superiors passen junt a un xicotet forat natural situat a la roca i precisament a l'altura d'aquesta figura fon pintat l'home que sembla extraure els eixams per a ficar-los en el sac de cuir, de tot punt semblant al que porta sobre l'esquena l'altre caçador que sembla abaixe, mentre les abelles voletegen a l'entorn i en direcció a l'entrada del niu. Es convenient afegir que en les roques del barranc en que es troba la gruta en qüestió, hi ha nombrosos forats semblants habitats actualment per abelles, i dels quals els apicultors dels voltants s'aprofiten de la mateixa manera que ho feen i ho representaven en les parets de les seues habitacions, els homes primitius, fa milers d'anys».

«Per quant als insectes que figuren en aquesta escena notable, crec que és quasi impossible representar d'una manera més simple donant una idea més esquemàtica, més precisa de l'abella en el mo-

ment del seu vol en que està a punt d'aconseguir l'eixam o llançar-se des de la tauleta de vol, que en aquesta pintura en que la veem junt al caçador situat al més alt de l'escala. Cada u podrà recordar aquests gestos del vol de les abelles que hem observat mil voltes ficant-nos junt a un eixam i que han estat fidelment reproduïts també pels dibuixants moderns que han tractat de temes apícoles».

«Creem que aquest eixemplar de pintura rupestre és únic al món...»

«Cap anotar en el singular ingeni de l'autor d'aquest anònim raig de l'art paleolític una sagaç noció de les actituds i perspectives de l'insecte en vol. Efectivament no sols les diferències de tamany de les distintes abelles pareixen significar una gradació de proximitats, sinó que s'ofereixen representades com seguint un pla diferent de composició, en secció, de front i d'espalles; de pla, pujant i abaixant, de perfil, deixant-se caure a abordar l'entrada i, de tres quarts, abandonat-se en l'espai en eixir cap a llurs aventures d'exploració o de furt».

«A la vista de tan preciosos detalls, queda a la descrita pintura un doble valor com a prova evident del despert sentit artístic i d'observació del seu eixecutor al temps que mostren els coneixements pràctics de la seua època sobre l'aprofitament o explotació de les abelles, hem d'apreciar en ell el primer mestre d'apicultura conegut pels seus trets, la destacada capacitat del qual sura per sobre el nivell ordinari de la intel·ligència primitiva. No serà açò un indici potser que es trobaven reunits en un mateix cap la ciència i l'art rudimentaris i la direcció suprema de la caça, de la guerra i de les suggestions màgiques de la tribu o família que tingué el seu cau en els albergs rocosos de l'Aranya?»

BIBLIOGRAFIA

- CHOCOMELI (JOSEF).—L'antiquité de l'apiculture—*Le Rucher de France*. pàg. 102-104, 2 fig. n.º 7. Desembre 1928 (treball reproduït per altres revistes apícoles franceses i nordamericanes).
- KÖHN (H.).—l. c. pàg. 375-377.
- HERNÁNDEZ PACHECO (2).—Escena pictórica con representaciones de insectos de época paleolítica-Bol. Soc. Esp. H.ª Nat. Volum cinquantenari, pàg. 62. Madrid 1921.

- HERNÁNDEZ PACHECO (F.).—Las pinturas prehistóricas de la *Cueva de la Araña* (València).—Evolución del arte rupestre en España.—Comissió investigacions pal. i preh. Memòria n.º 34. Madrid, 1924.
- HERNÁNDEZ PACHECO (E.).—Les peintures préhistoriques d'Espagne.—*Revue Anthropologique*. pàg. 406. 1924.
- OBERMAIER (H.) Y WERNERT (P.).—La Edad cuaternaria de las pinturas rupestres del Levante Español.—*Memòries Soc. Esp. H.ª Nat.* T. XV. Homenatge a D. Ignaci Bolívar i Urrutia, pàgines—527-537. Madrid 1929.

DIPTERS

MOSQUES (Fig. 5)

ESTACIO.—Barranc de Gasulla.
 LOCALITAT.—Ares del Maestre (Castelló).
 PERIODE.—Paleolític superior.
 DESCOBRIDOR.—Espresati.

Obermaier ens dóna a conèixer un interessant grup entomològic format per una aranya i algunes mosques i es pregunta: «Hauran estat venerades, com a habilitíssimes constructores de trampes?».

Ens parla també de la representació única d'un insecte (espècie de mosca) la cita del qual no podem ampliar per no haver pogut adquirir les dades que interessem sobre la dita mosca.

BIBLIOGRAFIA

- OBERMAIER (H.).—Las pinturas Rupestres del Barranco de Gaçulla (Provincia de Castellón).—*Investigación y Progreso*.—Any X. N.º I—p. 1.—Abril 1936.
- PORCAR (J.).—Pintures Rupestres al barranc de Gaçulla.—*Bol. Soc. Castellonense de Cultura*.—T. XV. cuad.º 6. Castelló 1934

CONSEQÜÈNCIES

La defectuosa excavació de la rica estació de Laugerie Basse per Girod que ens priva d'una exacta estratificació de les troballes i de determinar amb precisió si la *Coccinella* i l'histèrid trobats allí pertoquen realment al magdeleniense o al solutrense, ens impediex traure certes conseqüències que serien de gran importància per a una sistematisació dels insectes esculpits de l'art mobiliari quaternari.

Pero podem establir una classificació en tres tipus:

- 1.^{er} tipus.—Sense forats, *Cetonia* de Laugerie Haute (Engarçes).
- 2.ⁿ tipus.—Un forat, *Coccinella* de Laugerie Basse (Penjolls).
- 3.^{er} tipus.—Dos forats, *Carabus* de Arcy-sur-Cure (Penjolls-agulles).

El del primer tipus pareix que s'encastava en un altre objecte o es subjectava valent-se de la forma de l'os sesamoideu en que està tallat l'únic que es coneix, recolzant el cordell en les ranures per a evitar que es perga.

Els del segon tipus (se'n coneixen tres, 2 *Coccinella* i 1 histèrid) són els penjants de tipus corrent llaurats per una sola cara i taladrats verticalment al pla del dibuix.

Els del tercer tipus (se'n coneixen tres: 1 *Carabus*, 1 *Ditticid* i 1 *Necrobia*), podrien ésser per obviar l'inconvenient del penjoll del tipus anterior que freqüentment es gira, presentant la part no llaurada. Una raó estètica pogué propendrir a fixar-lo passant el fil per ambdós forats que unix un tub en sentit paral·lel al pla del dibuix, amb el que es fa més difícil que es gire, o el que és més fàcil, per a subjectar-lo cosint-lo a les peces del vestuari. Igualment podria exposar-se la hipòtesis que s'usaren atravesant una espina o agulla d'os la qual, subjectant-se al vestuari, fera con a una agulla de guarniment.

Sembla que allò més lògic siga creure que foren usats com a penjolls atravesats per un cordell, encara en el *Carabus* d'Arcy-sur-Cure tenint el centre de gravetat desplaçat del cap pel que hauria de portar-se amb ella cap per avall, cosa que no sembla molt estètica. No així en el diticid belga que porta el cap cap a dalt ni en la *Necrobia* de Peterfels, encara que estava posada un poc inclinada a un costat.

Difícil serà poder assenyalar fixament en aquests moments en què es discutixen els límits de l'ús de l'adornament per simple raó artística o per motius de màgia, la finalitat perseguida en l'ús de cada u dels nostres insectes. Un estudi de major nombre de peces si, com és de suposar apareixen, permetrà considerar si la talla d'insectes en ossos sesamoideus obedix merament a comoditat de l'artífex o el dit'os per sa forma de sèsam tenia una significació màgica com la té la llavor de la dita planta oleaginosa, encara en la màgica popular actual.

En general s'atribuix als nostres insectes tallats finalitats d'adornament evocant les brillants coloracions dels grans buprèstids tropicals, refulgents com a gemmes, usats encara per alguns pobles salvatges americans.

Mortillet usà la dita raó per a classificar de *Cetonia* la pretesa *Coccinella* de Laugerie Haute parlant del seu «Bonic brill metàl·lic capaç de seduir un poble artista que tinguera tan vius sentiments de la forma i del color com els nostres avantpassats de l'Edat del Ren».

En canvi Reinach l'usà equivocadament per assegurar que el coleòpter de la «Grotte du Trillobite» era un buprèstid, com si els *Carabus* palèartics amb espècies d'irisació metàl·lica tan esplendent com el (*Carabus auratus* L) i el (*Carabus rutilans* Def.) entre altres, hagueren d'envejar bellesa de colorit en els seus cossos molt més elegants que els del buprèstid.

La raó ornamental cap acceptar-la en el *Carabus* i la *Cetonia*.

Són les Coccinelles insectes que sense ser bonics, pareixen haver estat afavorits per la simpatia popular, i el folklore no les deixa des dels temps paleolítics fins als nostres dies. No ha faltat qui trobant-les poc boniques ha suggerit la idea que foren *Chysomela*, pero no abundem en tal opinió, per no conèixer espècies paleàrtiques l'ornamentació de les quals, s'aproxime a la dels insectes que ens ocupen.

En l'histèrid, animal de color negre d'atzabatja, amb freqüents ornamentacions roges, necròfag, cap admetre, pel seu gènere de vida, una representació màgica, igual que la *Necrobia*.

Respecte al dit'cid, és difícil definir-se puix que ni és un animal bonic ni la seua tranquil·la vida aquàtica és donada a inspirar terro-

rífiques suggestions. S'ha apuntat el dubte de si es tractaria d'un cep del gènere dels que s'usen encara entre els esquimals dels nostres dies.

A més, en tractar-se d'un insecte amb dos forats, implica menys mobilitat en l'aigua en ésser usat com a cep, essent inconvenient, per a simular vida, en ésser arrossegat en ella. Els ceps d'un sol forat estarien en millors condicions.

Respecte al ortòpter i a les abelles i a les mosques cal assignar-los una raó estètica ja que en ambdós casos hi ha una abundant sensació de vida, per això no al·ludix en el de les abelles, el que poguera realitzar-se l'escena de la recol·lecció de la mel, basant-se en algun motiu d'ordre religiós anàleg al de certes escenes de caça.

Tenim la seguretat que un detingut estudi dels materials arreplegats i una revisió de les pintures rupestres, donaria nous exemples d'estudi. ¡Que aquest humil treball, mer quadern d'estudi, naixcut d'un tema de la Càtedra de Prehistòria, de la Universitat de València en 1931, marque el principi d'una era de més amplis estudis d'aquest assumpte!

BIBLIOGRAFIA

- LAMBRECHTS (CLARA).—I. c. pàg. 481,
 MORTILLET.—Bull. Soc. Preh. de France.—T. IV. N.º 4. pàg. 216.
 SAINT PERIER (R. DE).—Engins de pêche poléolitique.—L'Anthropologie.—T. XXXVIII. París 1928.

NOTES SOLTES

Apart dels esmentats insectes tenim notícies d'un suposat insecte amb antenes, gravat en os de Laugerie Basse descrit per Salomó Reinach i que resultà ser una cabra montesa asseguda, esquematizada. (Obermaier).

Així mateix es parlà d'unes representacions d'insectes en les pintures rupestres de Morella la Vella (Castelló de la Plana) que pareixen ésser aus.

El Conde Begouen ens parla del *Sphinx* de Mas d'Azil en que l'abat Breuil va saber vore un *Tetrao*. No hem pogut obtindre aquest dibuix.

BIBLIOGRAFIA

- BEGOUEN (COMTE) ET BEGOUEN (LOUIS).—Découvertes nouvelles dans la caverne des Trois Frères, etc.—Rev. Anthr. n.º 10-12. pàg. 2.
- OBERMAIER (HUGO).—El Hombre Fósil.—2.ª edició. pàg. 254.
- REINACH (SALOMON).—l. c., pàg. 110.

PARAULES D'AGRAÏMENT

No podem tancar aquest treball de síntesi sense recordar la valuosa aportació que hem aconseguit de prehistoriadors de diversos països.

Ha de figurar en primer lloc la senyoreta belga R. L. Doize, la personal amiatat de la qual m'honora, per les repetides atencions que tingué fins a aconseguir la troballa de publicacions i dades difícils. Igualment he d'anomenar els seus compatriotes senyoretetes Claire Lambrechts, Suzaine Leclerq i el professor Hemal Nandrin, tots ells de la Universitat de Lieja.

Dec esmentar, de França, l'amabilitat de l'il·lustre comte Begouen de la Universitat de Toulouse, la del Dr. Charron i abat Boussony autorisant-me la publicació de materials inèdits del malavirat Dr. Lalanne així com a Mrs. Lantier i Schleichre i Boudon, els aclariments de diverses consultes.

D'Alemanya he de citar Heer E. Peters de la Universitat de Friburg in Brsg. per les seues dades i dibuixos.

D'Espanya he de recordar la valuosa contribució del savi acadèmic Dr. D. Ignaci Bolívar i la del meu professor de Prehistòria de la Universitat de València D. Lluís Pericot per les seues versions de l'alemany.

I a tots faig present el meu agraïment que lamente no poder estendre a altres compatriotes als quals demaní dades que no mereixia i als que sols estem obligats els qui no veem a través del cult de la Ciència una quantitat ponderal.

INDEX

| | <u>Página.</u> |
|--|----------------|
| Dedicatòria..... | 3 |
| Introducció..... | 5 |
| ART MOBILIARI | |
| ORTOPTERS: | |
| <i>Troglophilus</i> (Grotte des 3 Frères)..... | 9 |
| COLEOPTERS: | |
| <i>Coccinella</i> (Cap Blanc)..... | 13 |
| <i>Coccinella</i> (Laugerie Basse)..... | 14 |
| <i>Cetonia</i> (Laugerie Haute)..... | 15 |
| <i>Necrobia</i> (Peterfels)..... | 16 |
| <i>Histèrid</i> (Laugerie Basse)..... | 18 |
| <i>Ditiscid</i> (Grotte du Coleoptère)..... | 19 |
| <i>Carabus</i> (Grotte du Trilobites) | 20 |
| ART RUPESTRE | |
| HIMENOPTERS: | |
| Abelles (Cova de l'Aranya)..... | 25 |
| DIPTERS: | |
| Mosques (Barranc de Gasulla)..... | 27 |
| Conseqüències..... | 28 |
| Notes soltes..... | 30 |
| Paraules d'agraïment..... | 31 |

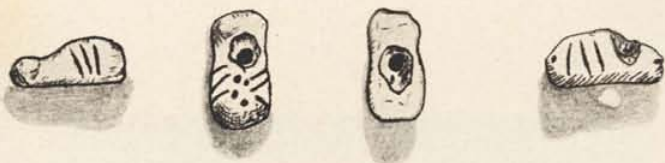


Fig. 1.—**COCCINELLA** de Cap Blanc
(T. igual)



Fig. 2.—**CETONIA** de Laugerie Basse (França)
(T. igual)

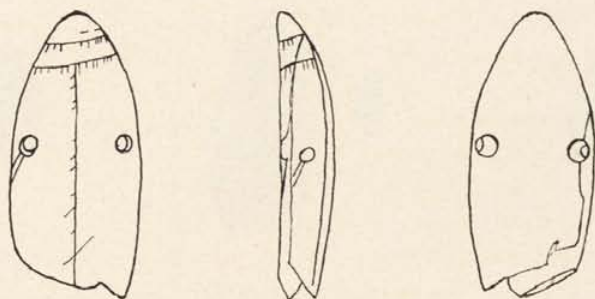


Fig. 3.—**DITICID** de Grotte du Coléoptère
(T. igual)

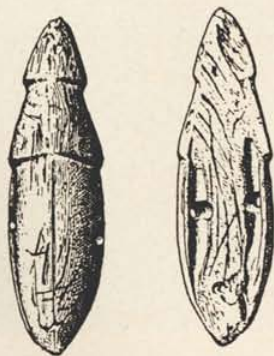


Fig. 4.—**CARABUS** de Grotte du Trilobite
(T. lluguerament augmentat)



Fig. 5.—Mosques i aranya pintades del
Barranc de Gasulla (Castelló)
(T. igual)

A



B



C



D



E



- A.—TROGLOPHILUS de Grotte des 3 frères. ($1/1$).
 B.—COCCINELLA de Laugerie Basse. ($1/1$).
 C.—NECROBIA de Peterfeld. (a.— $1/1$ i b.— $3/1$).
 D.—HISTERID de Laugerie Basse ($1/1$).
 E.—Part alta de l'escena de recolecció de la mel de la Cova de l'Aranya (Bicorp) ($2/1$).

PUBLICACIONS DEL S. I. P.

Série d'Anuaris

Archivo de Prehistoria Levantina.—Anuario del S. I. P.—1928.—Valencia, 1928.

*Archivo de Prehistoria Levantina.—Anuario del S. I. P.—1929 a 1936.—
En prensa.*

Série de Memòries anyals de la Direcció

El S. I. P. y su Museo de Prehistoria en 1928.—Valencia 1929.

La labor del S. I. P. y su Museo en el pasado año 1929.—Valencia, 1930.

La labor del S. I. P. y su Museo en el pasado año 1930.—Valencia, 1931.

La labor del S. I. P. y su Museo en el pasado año 1931.—(Amb 6 làmines)—Valencia, 1932.

La labor del S. I. P. y su Museo en el pasado año 1932.—Valencia, 1933.

La labor del S. I. P. y su Museo en el pasado año 1933.—Valencia, 1934.

La labor del S. I. P. y su Museo en el pasado año 1934.—(Amb 9 làmines)—Valencia, 1935.

Série de treballs solts

1.—*El Castellet del Porquet*, per I. Ballester Tormo.

2.—*Breus notes sobre el poblament ibèric de St. Miquel de Llúria*, per D. Fletxer Valls.

3.—*Estudis d'Art Originari.—Els insectes en l'Art quaternari*, per M. Vidal i López.

4.—*Un enterrament prehistòric al Barranc del Cinc (Alcoi)*, per C. Visedo Moltó.

5.—*Colecció de treballs del P. J. Furgus sobre prehistoria valenciana.*

Série de monografies

El crani del Parpalló, per els Drs. T. de Aranzadi i J. Alcobé. (Per a imprimir).



CONSELL PROVINCIAL
CONSELLERIA DE CULTURA